

АНОТАЦІЯ

Гончаров С. О. Метафізика по той бік Абсолюту: мамлеєвський міт і трансгресивні стратегії Безодні. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 — Філософія (Галузь знань 03 — Гуманітарні науки). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2023.

Дисертація присвячена проєкту метафізики по той бік Абсолюту Юрія Мамлеєва як ідеологічному виправданню рашизму і трансгресивним стратегіям Безодні як способам виходу за межі людського. В роботі визначено стан дискурсу репрезентації життя та творчості Юрія Мамлеєва як «*мамлеєвський міт*», обґрунтовано доцільність проведення комплексної демітологізації.

Мамлеєвська біографія та творчий корпус постають яскравим прикладом ідеологічно-філософського міту, що має на меті формування дискурсу виключності Росії та її історичного месіанства. Імперські наративи набувають у творчості Мамлеєва як художнього, так і філософського виразу, їх осердям стає те, що визначається як *метафізика по той бік Абсолюту* — уявлення про існування Безодні, що пропонує трансгресивні стратегії виходу до сфери не-людського поза божественною компетенцією.

Метою дисертаційної роботи є осмислення мамлеєвського міту та трансгресивних стратегій Безодні як метафізики по той бік Абсолюту, а також визначення дієвих шляхів їх демітологізації та нейтралізації. **Об'єктом** виступає метафізика по той бік Абсолюту, **предметом** є мамлеєвський міт і трансгресивні стратегії Безодні. Авторську **теоретико-методологічну позицію** сформовано на основі постструктуралістських досліджень міту Ролана Барта, теорії політичних релігій Еміліо Джентіле, досліджень негативності спекулятивними реалістами, а також трансгресивності Жоржем Батаєм. **Концептуальну основу** складають поняття *Безодні* (Юрій Мамлеєв),

міту (Ролан Барт), *політичної релігії* (Еміліо Джентіле), *світу-без-нас* (Юджин Такер), *Ніщо* (Мартін Гайдеггер), *внутрішнього досвіду та трансгресії* (Жорж Батай). В роботі відповідно до поставленої мети визначено п'ять завдань:

— дослідити біографію Юрія Мамлеєва та систематизувати корпус його творів у контексті демітологізації;

— визначити ключові особливості мамлеєвської метафізики по той бік Абсолюту й віднайти приховані впливи європейської метафізики на її формування;

— провести порівняльний аналіз Безодні Юрія Мамлеєва, світу-без-нас спекулятивного реалізму, Ніщо Мартіна Гайдеггера та внутрішнього досвіду Жоржа Батая;

— означити ключові особливості трансгресивних стратегій Безодні;

— визначити основні загрози метафізики по той бік Абсолюту та встановити шляхи їх усунення.

Мамлеєвський міт спирається на три більш загальні міти: *«руській мір»*, *«руську ідею»* і *«затадочную русскую душу»*, які постають фундаментом рашизму як *політичної релігії*.

Основою загальної систематизації мамлеєвського корпусу запропоновано п'ять стрижневих метатем: *Безодня, утризм, Росія, Таємниця та смерть*. Застосування поняття *«метатем»* як інструменту систематизації дозволяє гармонійно поєднати літературний та філософський аспекти творчості Мамлеєва. Для упорядкування філософії Юрія Мамлеєва запропоновано використовувати поняття *«анти-тріади деструкції»* («утризм» — «Безодня» — «Росія»), котре демонструє неузгодженість та непослідовність мамлеєвських філософських ідей. Тотальне нарцисичне Я утризму заперечує фігуру Іншого та унеможливорює функціонування інших складових мамлеєвської філософії.

Коріння ідеї Безодні чітко простежується в традиції негативної теології. Метафізичні координати, які визначають підвалини Безодні — Абсолют та

Ніщо. «Принцип ночі» Безодні запропонований Мамлєєвим не є унікальним, він посилається на уявлення про божественний морок, Божество (*Gottheit*) та сферу принципового незнання. Поняття «Безодні» (*Ungrund*) як темної безосновності Мамлєєв запозичує в Якоба Беме, а потім виносить його за межі Абсолюту, як це робить Бердяєв із трансцендентною свободою. Відповідно до уявлень Бердяєва, свобода неодмінно потребує людської творчості, свобода ж Безодні не містить позитивної форми «для» й обертається іманентним свавіллям.

Порівняння метафізики по той бік Абсолюту та спекулятивної думки демонструє принципову дегуманізуючу силу ідеї Безодні. Спекулятивний реалізм, не зважаючи на власний песимізм, визначається гуманістичним проєктом, що намагається примирити людину з думкою про світ-без-нас та його принципову байдужість до людського. Мамлєєв же стверджує свідомий вибір знищення людського як мети, що має досягатись і пропонує його редукцію до неорганічного.

Антропологія Безодні містить у собі принципове протиріччя: з одного боку, Мамлєєв наголошує на тому, що богореалізація є необхідним етапом руху до Безодні, а з іншого, полишає можливі манівці, котрі здатні Абсолют ігнорувати. Три такі манівці означені Мамлєєвим дискурсивно в роботах «Доля буття» та «Росія Вічна» — *негації, безпредметна позаонтологічна туга та Росія*. І один неодноразово зображується в художній прозі — *випадок*.

Демітологізовано вчення Мамлєєва про сім основних метафізичних якостей (*концентр*) Росії. Встановлено тотожність мислення російського суспільства та його влади, що обумовлює неможливість їх розмежування в сучасній політичній ситуації. Українськими поточними завданнями постають: захист загальнолюдського як сокровеного та культивуація уваги до тендітних речей. Українське протистояння Росії визначається як боротьба за позитивну свободу, що віднаходить власне втілення в активній залученості індивідів до суспільного життя в межах єднального завдання розбудови щасливого співіснування.

Окреслено проблемне поле радикальної трансгресивності як нескінченність процесу відсування меж. Порівняно мамлеєвську метафізику по той бік Абсолюту та внутрішній досвід Жоржа Батая: визначено аспекти *конверсії, комунікації та відповідальності* як присутні в інтерпретації трансгресивності Батая та відсутні в Мамлеєва. Запропоновано в якості топологічних альтернатив до Безодні концепцію *інших та проміжних просторів*. Визначено перспективним вектором можливих досліджень порівняння творчості Мамлеєва та Лавкрафта, метафізичного реалізму та weird-реалізму.

Наукова новизна отриманих результатів визначається вибором нового предмету дослідження й конкретизується в таких твердженнях:

1. На основі аналізу біографії та творчості Юрія Мамлеєва концептуалізовано стан дискурсу їх дослідження та репрезентації як «мамлеєвський міт»; обґрунтовано необхідність проведення демітологізації; визначено загальні особливості конструювання самим Мамлеєвим та його послідовниками біографічного міту — зазначено перехід від «*мінус біографії*» до її штучної *драматизації та re-мітологізації* в контексті сучасної імперської політики Росії; запропоновано систематизацію мамлеєвського корпусу за допомогою набору з п'яти стрижневих метатем.
2. Вперше введено до наукового обігу поняття «*метафізики по той бік Абсолюту*» як філософсько-ідеологічної засобу легітимації рашизму, що в Мамлеєва набуває форми «*анти-тріади деструкції*»; описано та виявлено внутрішні протиріччя філософії Мамлеєва: неузгодженість її складових, витіснення тотальним нарцисичним Я всіх суміжних метафізичних елементів; означено ключові трансгресивні стратегії Безодні, що оминають сферу Абсолюту: *негації, безпредметна позаонтологічна туга, Росія, випадок*.
3. Встановлено основні елементи побудови великої прози Мамлеєва: *містична подія, езотеричні російські гуртки, апокаліптика*; визначено принцип конструювання поезії: спекулятивне використання філософських понять із домінуючим мотивом *апокаліптичного реготу*; доведено

неможливість метафізичного реалізму представляти окремий літературний напрямок, окреслено його суто російський контекст.

4. Простежено вплив на генезу мамлеєвської ідеї Безодні традиції негативної теології, вчення Якоба Беме про Ungrund і вчення Миколи Бердяєва про трансцендентну свободу; порівняно уявлення про жах Гайдеггера й Мамлеєва з доведенням вторинності мамлеєвських напрацювань, а також порівняно спекулятивний реалізм як стратегію філософування й метафізику по той бік Абсолюту з означенням дегуманістичної спрямованості останньої.

5. Визначено основні спотворення мамлеєвського проекту «Росії Вічної» та їх загрози для українського суспільства; сформульовано стратегії протидії метафізиці по той бік Абсолюту та означено альтернативні шляхи досліджень трансгресивності: уточнено аспекти необхідності політичної позиції «*спротив замість перемовин*», запропонованої Анатолієм Єрмоленком, розширено механізм розуміння трансгресії внутрішнього досвіду Батая через залучення *конверсії* як суб'єктивного елементу трансгресивності, запропоновано спектр топологічних альтернатив до концепту Безодні: *liminal spaces, gaps, heterotopias*.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів визначається сукупністю винесених на захист положень, які мають значення для розуміння ідеологічних загроз мамлеєвської метафізики по той бік Абсолюту, а також для реалізації стратегій ефективною протидії. Демітологізація біографії та творчості Юрія Мамлеєва, викриття мамлеєвських імперських наративів та рашиських ідеологем розширяють дискурс антиколоніальних українських студій. Результати досліджень можуть бути використані для подальшої розробки теми спротиву рашизму та боротьби за збереження української ідентичності в теоретичному напрямі філософії чи в практичному напрямі культурно-філософських проєктів із дерусифікації української свідомості. Результати досліджень пропонують стратегії протидії рашизму, що можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці лекцій із української філософії, антиколоніальних студій, політичної філософії. Крім того, критика

трансгресивних стратегії Безодні до сфери не-людського може бути використана в межах дослідження контурів об'єктно-орієнтованої онтології.

Ключові слова: Мамлеєв, метафізика по той бік Абсолюту, Безодня, міт, політична релігія, ідеологія, право, сакральне, рашизм, нарцисичне Я, особистість, страждання, насилля, трансгресія, зло, непізнаване, демітологізація, політична філософія, постмодерна література, метафізичний реалізм, спекулятивний реалізм, стратегії філософування, liminal spaces.